

Vestre Moland og Lillesand Historielag 50 år

Glimt fra lagets historie

av Berit Eide Johnsen

Skal man beskrive Vestre Moland og Lillesand Historielags historie, er det ett navn som peker seg ut: Skolebestyrer K. Kr. Olsen (1867 – 1960).

På hvilket tidspunkt tanken om å danne et lokalt historielag først meldte seg hos ham, vites ikke. Men i desember 1936 noterte han for første gang i sin dagbok at andre personer var forelagt denne ideen. I april året etter kunne han skrive: ” - overalt levende interesse for denne sak”. 3. april gikk han i gang med å samle underskrifter, og i Lillesandsposten stod 25. juni følgende oppfordring: ”De som har undertegnet oppfordringen om dannelsen av historielag for V. Moland og Lillesand, og andre som interesserer seg for denne sak, bedes aa møte på Herredshuset fredag 25. ds. kl. 6 til drøfting av saken og i tilfelle opnevne en nevnd til aa forberede dens organisasjon”. Samtidig skrev han i dagboken: ”Med hist.laget ser det ut til aa gaa greit – sympati for den sak overalt. 27 navn nu paa listen – den er nu paa Justøy”. Noe senere hadde 50 interesserte meldt seg. På møtet på Herredshuset ble nedsatt en nevnd med ham selv som formann. Men – ”Ved sterk optathet i høstningsarbeide, ved forskjellige opplysninger som var ønskelige kom sent inn, m.v. ble nevnden først samlet paa Herredshuset 28.3.38”.

Historielaget stiftes

Så var det endelig klart for stiftelsesmøte i bystyresalen, 28. mars 1938. Lover ble vedtatt og styre valgt. K. Kr. Olsen ble valgt til den første formann, med lærer Aa. Tveit, prost Johs. Helle, lektor N. Chr. Gauslaa og distriktssjef G. Selmer Lindeberg som styremedlemmer. Varamedlemmer var Jens Grimnes og Kjell Rosenberg.

Deretter fulgte en aktiv tid for det nystartede historielag. Selv arbeidet K. Kr. Olsen med forskjellig lokalhistorisk stoff, og bl.a. fikk G. Selmer Lindeberg i oppdrag å arbeide med historie for sjøfart, fiskeri, loseri og skipsfart for Lillesands-distriktet innbefattet Høvåg. I dagboken skrev K. Kr. Olsen at han hadde ”godt haap til Kjell Rosenbergs hjelp” med historielaget.

En stor del av de aktive medlemmenes arbeid gikk med til avskrivning av panteregisteret, diverse protokoller ang. skoler i distriktet (i forbindelse med utarbeidelse av Vestre Moland skolehistorie) osv. I en tid lenge før kopieringsmaskinen gjorde sitt inntog, var avskrivninger og kopieringer en omstendelig prosess. Historielaget arbeidet på denne tiden også med gårds- og slektshistorie. K. Kr. Olsen fikk publisert flere artikler i lokalavisene, bl.a. en artikkel om et funn av et jernsverd fra ca. 900 på Grimnes i 1939.

Bygdemuseum på prestegården

I 1940 ble det sendt et brev til riksantikvaren om å restaurere prestegården, og gjøre den til sentrum for et bygdemuseum. Tanken var å gjøre stedet til en ramme ”om de paatenkte samlinger. Disse vil i tilfelle her rimeligvis komme til serlig aa omfatte: jordbruk og skogsdrift, skipsbygning og skibsfart med skutesamling i bilder og modeller, og iøvrig bohaver og andre antikviteter”. Som kjent skulle denne tanken aldri la seg realisere. Men Lillesand har i alle fall fått et by- og sjøfartsmuseum vi har all grunn til å være stolte av.

Liten aktivitet – men ny giv

Å dømme etter historielagets protokoll, var det liten aktivitet i laget etter at årsmøte var avholdt 19. mai 1941. Først 7. september 1955 ble det innkalt til nytt møte hos Nils Unander på Vatne. På det tidspunktet hadde K. Kr. Olsen meddelt Unander at han ”på grunn av langt framskreden alder og svekket helbred måtte levere de dokumenter han hadde samlet og oppbevart”. Lagets arkiv ble flyttet til ildfast hvelv i Herredshuset. På nevnte møte hos Unander ble det besluttet å innkalle til nytt møte for å rekonstruere historielaget.

19. oktober 1955 ble så møtet avholdt på Herredshuset. Fylkeskonservator Albert Ugland holdt foredrag om ”kulturliv i Aust-Agder i historisk tid”, og nytt styre ble valgt: Nils Unander, formann og Meta Hansen, Odd Knudsen, D. S. Sundtoft og Jens Grimnes styremedlemmer. Som varamedlemmer ble valgt Kjell Rosenberg og Therese Gauslaa.

K. Kr. Olsen hedret for innsatsen

Det nye styret i historielaget besluttet å overrekke K. Kr. Olsen en æresgave på kr. 1000,-. På første styremøte hos K. Kr. Olsen 25. november 1955 ble gaven overrakt sammen med en skrivelse, som bl.a. inneholdt følgende:

”Tider skal komme,
tider skal henrulle,
slekt skal følge slekters gang.

Noe av den samme stemning som finnes i den gamle pilgrimsang det ble sitert noen linjer av, kjenner vi i styret for Lillesand og Vestre Moland Historielag når vi i kveld er møtt frem hos dig.

Bakenfor hvert enkelt individ ligger de utallige slektledd. Dei hadde sin livsens strid, glede og sorg før dei gikk til kvile.

Du sa at vi visste lite om dei som bodde i Vestre Moland og Lillesand i gammel tid og tok på å samle opplysninger om de. Det var et pionerarbeide.

Men etter hvert ble du grepet av storheten i dette arbeidet. Du så den historiske sammenheng i folkelivet og hvor nødvendig det var å kjenne fortiden for å forstå nutiden. (...)

Du har ved dit møisommelige arbeide gjennom mange år lagt grunnvollen for saga om Vestre Moland og Lillesand, og uløselig knyttet dit navn til den”.

Nye saker – nye folk

Ganske raskt startet det nye styret sitt arbeid, og nye navn dukker opp i lagets protokoll. Per Mollatt stod sentralt i innsamlingen av stedsnavn og dialektuttrykk, et arbeide som historielaget satset spesielt på. Olav Dahl startet med å gå igjennom det materiale som K. Kr. Olsen hadde samlet. Mens tanken var at Olav Dahls arbeide skulle munne ut i en gårds- og slektshistorie for distriktet, skulle Per Mollatts arbeide danne grunnlaget for en framstilling av den eldre historie fram til ca. år 1500. I årsmeldingen for 1956 uttaler styret at det er ”meget tilfreds med at disse to lovende unge menn er knyttet til denne oppgave”.

Olav Dahl og Per Mollatt er også i 1987 knyttet til Vestre Moland og Lillesand Historielag, nå som styremedlemmer.

Som kjent har det ennå ikke lyktes å få skrevet og publisert en bygde- og byhistorie for Lillesand kommune, ei heller en sjøfartshistorie. For Lillesand sentrum er de senere år utført et verdifullt arbeide av Kjell Rosenberg (publisert som artikkelserie i Lillesandsposten). Det er et håp at denne vandringen fra hus til hus kan komme ut i bokform. Per Mollatt har bearbeidet og publisert interessant lokalhistorisk materiale. Daniel S. Sundtoft har skrevet om Vestre Moland kirke. Også andre har vært med på å samle inn stoff til belysning av den lokale historie. Både de som er nevnt i denne historikken og andre (ikke minst Chr. Hansen, Alf Ager-Hansen, Odd Knudsen og Peder Larsen som i flere år har samlet inn grunnlagsmateriale for bygdebok i regi av Lillesand kommune), har gjort en stor innsats. Men en lokal by- og bygdehistorie samt sjøfartshistorie venter vi altså ennå på.

Ny dødperiode- og gjenopplivning i 1987

Det arbeidet som det nye styret i Vestre Moland og Lillesand Historielag hadde påbegynt i 1955, ble fortsatt de følgende år. Men etter at årsmøtet var holdt i 1960, ser det ut til at aktiviteten i laget opphørte. Lagets protokoll har i hvert fall ingen notater etter 12. desember dette året.

Først i slutten av 1986 meldte tanken seg: Det er da for galt at Vestre Moland og Lillesand Historielag skal gå over i historien! Et interimstyre gikk i gang med å forberede nytt årsmøte. 31. mars 1987 ble så årsmøtet holdt, nesten på dagen 49 år etter at K. Kr. Olsen innkalte til stiftelsesmøte. 28. mars 1988 kan laget feire sitt 50-års jubileum. Vi er et lag i vår beste alder!

Note:

Vestre Moland og Lillesand Historielags protokoll 1937 – 1960 oppbevares i Lillesand kommunes arkiv sammen med K. Kr. Olsens samlinger. Dagboken er i familiens eie.